

14. Звіт щодо реалізації рекомендацій і зауважень Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нещасливому або такому, що принижує людську гідність, поводженню чи покаранню, викладених у доповіді Уряду України за результатами візиту до України у період з 9 до 21 вересня 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cpt.coe.int/documents/ukr/2011-30-inf-ukr.pdf>. – Загол. з екрану.

УДК 351.746.2:343.359(091)(477)

К. А. Гусева

І. І. Набільська

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАСТИКОВИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню історичних аспектів виникнення платіжних карток, розгляду закономірностей розвитку карткової платіжної системи та її захисту від злочинних посягань в Україні.

Ключові слова: *платіжні системи, пластикові картки, готівкові та безготівкові розрахунки, "VISA", "MasterCard", банківські платіжні картки*

Статья посвящена исследованию исторических аспектов возникновения платежных карточек и рассмотрению закономерностей развития карточной платежной системы и ее защиты от преступных посягательств в Украине.

Ключевые слова: *платежные системы, пластиковые карточки, наличные и безналичные расчеты, "VISA", "MasterCard", банковские платежные карточки*

The article is devoted to the study of the historical aspects of a payment card and review the laws of the card payment system and its protection against criminal attacks in Ukraine.

Key words: *payment systems, plastic cards, cash and non-cash payments, "VISA", "MasterCard", bank payment cards.*

На сьогодні в Україні, як і в усьому цивілізованому світі, відбувається стрімкий розвиток електронних платіжних систем, зокрема з використанням пластикових карток, у тому числі при розрахунках за товари чи послуги. Цей процес прямо пов'язаний з удосконаленням банківської системи в країні. Проте виникають певні проблеми, до яких, з одного боку, зокрема, слід віднести визначення пріоритетів карток за їх властивостями, які б найбільше задовольняли споживачів, а з іншого, – захист карток від несанкціонованого використання останніх особами, що не є їх власниками. Тож перша проблема носить суто ринково-фінансовий характер, а інша – стосується правоохоронної діяльності у сфері запобігання злочинам, пов'язаним з посяганнями на власність і водночас – банківські електронні платіжні системи.

Узагалі питання щодо розвитку пластикових платіжних карток розглядали такі автори, як Міщенко В. І., Савченко А. Н., Олійник А. В., Петрашко Л. П. та інші. В роботах цих авторів розглянуто сучасний стан ринку пластикових карток в Україні та його динаміку і проблеми, які виникають в цій системі.

Мета статті полягає в дослідженні історичних аспектів виникнення платіжних карток, розгляду закономірностей розвитку карткової платіжної системи в Україні та перспективи її захисту від злочинних посягань.

Попередниками сучасних платіжних карток були картки, які випускали крупні американські готелі, нафтові компанії і магазини на початку ХХ століття. Ці товарні картки мали два призначення – слідкувати за рахунком клієнта і забезпечувати механізм запису його покупок. Їх поява була логічним продовженням оплати в розстрочку.

Ідея кредитної картки була висунута в книзі Едуарда Беллами "Дивлячись назад" в 1880 році. Проте, реально перша кредитна картка була випущена лише в 1914 році відомою фірмою Mobil Oil (правда раніше ця фірма називалася General Petroleum Corporation California). Випущені даною компанією картки використовувалися при оплаті торгових операцій по нафтопродуктах. Перші картки були картонними, дані на них були або написані, або видавлені [6, с.32].

В 1928 році компанією Бостона Farrington Manufacturing були випущені перші металеві пластинки, на яких видавлювалася (ембосувалася) адреса і які видавалися кредитоспроможним клієнтам. Продавець вкладав таку пластинку в спеціальну машинку, звану імпринтером, і букви, видавлені на ній, віддруковувалися на торговому чеку [2, с.47].

Пошук відповідного матеріалу затягнувся на десятиріччя, і лише в 60-і роки було знайдено прийнятне рішення - пластикова картка з магнітною смугою. Десять років опісля, в 1975 р. француз Ролан Моренно винайшов і запатентував електронну карту пам'яті. Проїшло ще декілька років, і компанія Bull (Франція) розробила і запатентувала смарт-картку з вбудованим мікропроцесором.

Більшість фахівців вважає, що початок банківських кредитних карток був встановлений Джоном С. Біггинсом, фахівцем по споживацькому кредиту з Національного банку Флетбуш в нью-йоркському районі Бруклін. В 1946 році Біггинс організував роботу по кредитній схемі під назвою "Charge-it". Ця схема передбачала собою розписки, які приймалися від клієнтів місцевими магазинами за дрібні покупки. Після того, як покупка відбулася, магазин здавав розписки в банк, і банк оплачував їх з рахунків покупців. У Флетбуші був вперше опро-

буваний класичний ланцюжок розрахунків, що використовується зараз в банківському картковому бізнесі повсюдно [6,с.34].

1 жовтня 1958 року була випущена перша картка American Express. Вже через рік ця компанія налічувала 32 тисячі підприємств і більше 475 тисяч утримувачів карток. Такий успіх American Express пояснюється, по-перше, тим, що компанія придбала Universal Travel Card, що випускалася Асоціацією американських готелів. Але головною причиною була вже існуюча розгалужена міжнародна мережа обслуговування дорожніх чеків "American Express" і величезні фінансові кошти, що дозволили кредитувати клієнтів [5,с.61].

В 50-і роки понад 100 американських банків почали свої програми кредитних карток. Але, мабуть, принципово новий період в розвитку карткового, бізнесу почався, коли в нього вступили перший і другий за величиною американські банки: Bank America і Chase Manhattan Bank. Це відбулося також в 1958 році.

У міру зростання карткових програм більшість банків зіткнулися з головною перешкодою - локальністю мережі обслуговування своїх карток. І ось у 1966 році Bank America почав видавати ліцензії на випуск карток BankAmericard іншим банкам у відповідь на це декілька крупних банків-конкурентів Bank America створили свою Міжбанківську карткову асоціацію - МКА (Interbank Card Association). В 1969 році ця асоціація купила права на картки "Master Charge", що випускалися картковою асоціацією банків західних штатів, більшість банків-членів МКА перейшла на випуск "Master Charge". У свою чергу банки, випускаючі "BankAmericard", наставляли, щоб карткова програма була виведена з-під контролю Bank America. Так в липні 1970 р. була створена National BankAmericard Incorporated - НБІ [6,с.35]

Таким чином, до початку сімдесятих років в Сполучених Штатах сформувалися два основні конкуренти на ринку універсальних банківських карток: НБІ і МКА. Серед небанківських універсальних карток виділялася "American Express".

Паралельно з розвитком американського ринку йшла і інтернаціоналізація карткових операцій. Вона почалася ще в 1951 році, коли Diners Club видала першу ліцензію на використання свого імені і схеми у Великобританії. Приблизно в цей же час Британська асоціація готелів і ресторанів почали випускати кредитну карту BHR, яка, не будучи банківською, була все ж таки універсальною картою. В 1965 році ця система, об'єднавшись з своїм шведським конкурентом

Rikskort, власником якої була сім'я Валленбергів, заснувала компанію Eurocard International з штаб-квартирою в Швеції.

Продовжувалася конкуренція американських карткових асоціацій і в Європі. В 1974 році МКА вчинила значний ривок в конкурентній гонці з BankAmericard, підписавши угоду з британською системою Access Card, яка входила в Асоціацію Eurocard. Так почалася співпраця Eurocard і американської Міжбанківської карткової асоціації, випускаючої "Master Charge". Це стало однією з причин, по якій в 1976 році НБІ перейменувала свою картку "BankAmericard" на відому тепер всім "VISA". Аналогічний крок зробила в 1980 році і МКА, давши своїй картці "більш міжнародну назву" "MasterCard" [7, с.64].

Конкурентна боротьба між платіжними системами розверталася не тільки в Європі. В Японії, наприклад, не дивлячись на активні спроби завоювання цього ринку "VISA" і "MasterCard", вони програвали карткам JCB. Загальна кількість утримувачів цих карток в 1980 році була майже в два рази більше, ніж випущених в Японії "VISA" і "MasterCard" разом узятих.

Отже, на сьогоднішній день найбільшою платіжною організацією є VISA Int., яка займає біля 60% ринку банківських карток. Другий за величиною є Europay/MasterCard Int., яка володіє біля 30 % ринку. Решта десяти відсотків доводиться на картки інших міжнародних організацій і локальні картки різних банків.

Зважаючи на сучасні умови світової глобалізації, національні фінансові системи країн Європи та Америки взаємодіють, розробляють і використовують спільні загальноприйняті норми та стандарти, зокрема у сфері розрахунків. Утім вітчизняний ринок банківських платіжних карток на сьогоднішній день також стрімко розвивається. Згідно з статистичними даними, які отримує Національний банк України, станом на 2010 рік 148 банків (80% від загальної кількості) є членами внутрідержавних і міжнародних карткових платіжних систем і здійснюють емісію та еквайрінг платіжних карток [5, с.88].

Загальна кількість карток термін яких не закінчився на 1.07.2012 року становила майже 45 000 тис.

Однією з особливостей ринку залишається те, що більше половини карток (56% в 2010 році) відкривається з ініціативи роботодавця, тоді як з власної ініціативи банківські картки в 2010 році відкрили 28% користувачів (що на 3,7% більше ніж у 2009 році).

Але українці все ще віддають перевагу готівці. Найбільш популярною операцією з картокою є зняття готівки через банкомат (86,6%). На другому місці зі значним відривом - зняття готівки через касу ба-

нку (36%). При цьому частка користувачів цих операцій з часом має тенденцію до незначного зменшення, на відміну від третьої за популярністю операції – оплата товарів і послуг в магазинах (17,6% у 2012 році порівняно з 13,6% у 2011 році) [5, с. 87].

Банківські безготівкові розрахунки в Україні, в тому числі з використанням платіжних карток, досягли високого рівня розвитку за останні 10 років. Цьому сприяла діяльність Національного банку України, як регулятора системи масових електронних платежів, у сфері впровадження інформаційних технологій у діяльність вітчизняних банків, розробки і впровадження реально діючих, сучасних нормативних документів, які відповідають вимогам часу для розвитку вітчизняного карткового бізнесу. Постанова Про здійснення операцій з використанням спеціальних платіжних засобів № 223 від 30 квітня 2010 року [8], Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті № 22 від 21 січня 2004 року [9], Інструкція про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті № 320 від 16 серпня 2006 року [10] є тими регуляторними актами, що виважено сприяють підвищенню ефективності операцій з платіжними картками українських банків.

Отже, наявність широкого спектра послуг, що їх надають карткові платіжні системи, дозволить задовольнити потреби як фізичних, так і юридичних осіб у своєчасних розрахунках, зменшенні питомої ваги готівки у грошовому обороті, вчасному отриманні точної інформації щодо стану коштів. Крім того, система масових електронних платежів сприятиме прискоренню грошового обігу, упорядкуванню процесів кредитування, зміцнить банківську систему, надасть їй додаткові важливі джерела фінансування, а також сприятиме більшій фінансовій прозорості та фінансовій дисципліні платежів. Проте на цьому шляху державі слід подбати про посилення захисту зазначеного ринку від злочинних посягань.

Використана література:

1. Єпіфанов А.О. Управління ризиками в платіжних системах / А.О. Єпіфанов, В. І. Міщенко, А. С. Савченко – Суми: Ініціатива, 2001. – 168с.
2. Кравець В.М. Платіжні картки в Україні / В.М. Кравець, А.С. Савченко – К.: Факт, 2009. – 30 с.
3. НСМЕП: особливості розвитку на фоні фінансової кризи // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 4. – С.40-41.

4. Олійник А.В. Інформаційні системи і технології у фінансових установах: навч. посібник / А.В. Олійник, В.М. Шацька – Львів: Новий Світ, 2006. – 436 с.
5. Платіжні системи: навч. посіб. / Полтавська Є. О., Куліков П. М. ; Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 220 с. :
6. Сучасні платіжні системи [Текст] : монографія / Т.Т. Ковальчук, В.С. Лук'янов. – К. : Знання, 2010. – 190 с.
7. Харченко В. Банківські платіжні картки: передумови створення Єдиного національного платіжного простору в Україні / В. Харченко, Р. Капралов // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 2. – С. 32-37.
8. Постанова Правління Національного банку України 30.04.2010 N 223 "Про здійснення операцій з використанням спеціальних платіжних засобів"// Офіційний вісник України від 19.07.2010 - 201. - № 52. - С. 30. - Ст. 1747. - код акту 51921/2010
9. Постанова Правління Національного банку України 16.08.2006 N 320 "Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті"// Офіційний вісник України від 20.09.2006 – 2006. - № 36. - С. 32. - Ст. 2507. - код акту 37311/2006
10. Постанова Правління Національного банку України 21.01.2004 N 22 "Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті"// Офіційний вісник України від 16.04.2004 – 2004. - № 13. - С. 110. - Ст. 908. - код акту 28330/2004.

УДК 347.97

С.В. Гладій

ФОРМИ ЛЕГІТИМАЦІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ

В статті виокремлено та досліджено зміст форм легітимності судової влади. Зазначено, що легітимність як фундаментальна властивість судової влади може мати декілька форм: традиційну, соціальну, правову. Робиться висновок, що зазначені форми можуть поєднуватись та взаємодоповнюватись, але їх протиставлення веде до де легітимації судової влади.

Ключові слова: *судова влада, легітимність, форми легітимності судової влади.*

В статье выделены формы легитимности судебной власти и исследовано их содержание. Легитимность, как свойство судебной власти, может иметь несколько форм: традиционную, социальную, правовую. Делается вывод, что указанные формы могут сочетаться и взаимодополняться, но их противопоставление ведет к делегитимации судебной власти.

Ключевые слова: *судебная власть, легитимность, формы легитимности судебной власти.*

The article highlights the form of legitimacy of the judiciary and examined their contents. Legitimacy, as a property of the judiciary, can take several forms: